un caracter preponderent lingvistic. Se înţelege că recuperarea, dar şi înţelegerea valorii contextual-temporale a expresiilor şi termenilor din text rămîn primordiale. Virtutea răbdării vine din înţelegerea timpului care arată că încă tot nu se poate trece la punerea în prim plan a hermenezei din perspectiva momentelor ulterioare căci carenţele la cititor ar fi prea grave, cu consecinţe imposibil de prevăzut la nivelul formării conştiinţei acestuia[5]. În plus, înseşi vocile citate de obicei — ele însele grevate de povara şi poverile timpului lor — prezintă intrepretări care mai curînd diferă, chiar dacă concluzia ultimă se vrea aceeaşi.

Autorul traducerii de faţă şi-a înţeles şi asumat pe deplin misiunea faţă de triplul destinatar al lucrării: cititorul interesat, cercetătorul şi cultura română. Există aici un echilibru delicat pe care Bartolomeu Valeriu Anania îl sugerează cu mare finețe. Mult prea departe de a fi un zelos rob care îşi destăinuie cu fală propria erudiţie (în acest scop adunată), care defrişează febril tainice păduri şi care se îmbată de plinătatea tolbei în care a adunat flori smulse din corola de minuni a lumii, arhiepiscopul de Cluj ne învaţă deosebirea dintre cuvintele care trebuie ispitite şi cele pe care teologii le cercetează şi admiră în chipul lăsat de Dumnezeu: în ansamblu. De aceea, conţinutul teologic al notelor este dozat cu înţelepciune şi har, cu dărnicia duhovnicului, dar cu prudenţa cu care Moise a ridicat şarpele în deşert. În acelaşi chip, chestiunile de lingvistică se dezvoltă pînă la nivelul maxim armonios, nedepăşind nici nevoile cititorului cult, nici cunoştinţele celui care le prezintă şi nici puterea de înţelegere a cititorului avid. De aceea, prezenta traducere este una spre preamărirea limbii şi a culturii române, a spiritualităţii româneşti, spre buna şi dreapta edificare a credinciosului, călăuzit cu generozitate şi măsură sacerdotală.

În mod hotărît, era imperios ca o astfel de traducere să apară. Într-un exemplu raţional de echilibru, stăpînire şi erudiţie binefăcătoare, ostenitorul la această ediţie a ştiut valorifica roadele timpului care decantează munca a numeroşi pasionaţi, şi a reuşit să elibereze, în limba română, spiritul *Bibliei,* într-un mod care depăşeşte optimismul oricărei aşteptări.

(ALEXANDRU GAFTON)

Constantin Frâncu, *Evoluţia reflecţiilor privind limbajul din Antichitate pînă la Saussure,* Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2005, 198 p.

Profesorul universitar dr. C. Frâncu continuă mai vechile sale preocupări de istorie a lingvisticii, îndeosebi a filozofiei şi teoriei limbii, a metodologiei, dar şi a lingvisticii „empirice", „practice", empirice sau „materiale" (cum îi spun unii). În 1979 îi apărea, la Editura Universităţii, *Curs*-ul *de lingvistică generală,* iar la Editura „Demiurg" remarcabila sinteză *Curente şi tendinţe în lingvistica secolului nostru,* ed. I, 1997, ed. a II-a, 1999.

Beneficiind de o bibliografie excepţională, de ultimă oră şi cvasicompletă, dar şi de o rară capacitate de a o mînui, prelucra, sintetiza, sistematiza şi evalua critic, aproape în toate cazurile cu obiectivitate şi justeţe, autorul a realizat una din cele mai bune şi mai valoroase lucrări în domeniu, de la noi şi de aiurea, privitoare la istoria lingvisticii mondiale. Materialul este împărţit în şapte capitole (ultimul — p. 162 u. —, consacrat cărturarilor români) şi prezentat pe mari epoci, urmîndu-se, implicit, şi paradigmele ştiinţifice care au dominat (succedîndu-se, dar şi intersectîndu-se prin reacţii şi chiar negări) aceste

[5] Şi cum altfel se mişcă lumea oamenilor dacă nu sub impulsul a ceea ce ei cred sau li se pare?

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

numeroase reflecţii despre limbaj: logico-filozofică, biologistă (naturalistă), psihologistă, sociologică, structuralistă (formalizantă).

Fără să discute în mod special raportul dintre teorie şi metodă (teoria ghidează metoda, aceasta, corect aplicată, poate naşte teorii, cf. discuţia la I. Lobiuc ş.a., *Epistemologie şi metodologie în ştiinţele limbajului*, „Demiurg", Iaşi, 2002, p. 11 u.), autorul urmăreşte mersul gîndirii şi cunoaşterii lingvistice nu numai pe seama descoperirii de noi fapte ştiinţifice şi a construirii, pe baza lor, de noi generalizări teoretice, ci şi pe seama revizuirii (reinterpretării, reevaluării) rezultatelor ştiinţifice anterioare, chiar dacă fiecare generaţie de savanţi abordează istoria unei sau alte ştiinţe din punctul de vedere al intereselor şi cerinţelor epocii respective. Demersul istoric este şi un antidot la dogmatism, care naşte o falsă interpretare despre ştiinţă ca ceva definit odată pentru totdeauna, ca ceva operînd cu noţiuni, constructe şi formule imuabile. Viziunea istorică şi apelul la surse primare au arătat că dogmatizarea tezelor ştiinţifice o fac nu creatorii înşişi de teorii ştiinţifice, ci comentatorii lor; precizările (detalierile, precauţiile etc.) din original se uită cu vremea, ceea ce a fost ipoteză devine aserţiune, producîndu-se astfel o ruptură între idei şi starea reală de lucruri.

În aceeaşi lucrare am semnalat, cu referinţe, prin formalizarea cunoaşterii, pericolul iluziei că metodele ar fi independente de obiectele cercetate, posibilitatea unei conceperi subiectiviste a naturii cunoaşterii, reînvierea apriorismului gnoseologic. Se ştie, apoi, că activitatea cognitivă a omului reuneşte în ea necesitatea şi accidentul, esenţa şi fenomenul, după cum adevărul şi eroarea — noţiuni care, logic, se exclud una pe alta — sînt împletite, în istoria ştiinţei, în aceeaşi „ţesătură" a cunoaşterii. Aşa se face că pe lîngă judecăţi juste au fost create zeci de teorii false, de concepte absurde, de abstracţiuni ne-ştiinţifice sau declarate de adversari, ca atare (cf. criticile foarte dure — discutate în lucrarea noastră de mai sus — ale lui Gh. Ivănescu la adresa lingvisticii generative, care ar fi plină de ficţiuni).

Din păcate, în destul de numeroasele istorii ale teoriilor şi metodelor asupra limbajului, organizarea epistemologică a cunoaşterii lingvistice nu a beneficiat de atenţia cuvenită. Astfel, M. Leroy (1963, p. 189) constată, pe două pagini numai, multe accidente şi „ciocniri" pe drumul aparent rectiliniu şi armonios parcurs de ştiinţa limbii din antichitate pînă în zilele noastre, drum semănat şi cu „iluzii romantice", dar şi cu aserviri faţă de alte ştiinţe: limba a fost văzută cînd ca organism viu, cînd ca un bun social supraindividual, fixat în conştiinţa colectivă a comunităţilor lingvistice, cînd ca sistem de forme detaşate de contingente, o entitate supra-umană metalingvistică.

Am citat şi comentat opinia lui G. Mounin (1967, p. 9-11 — titlurile fiind date şi la mine, şi în cartea recenzată aici, care trebuie neapărat citită, rîndurile sumare de aici fiind o invitaţie directă la aceasta) că nu poate fi vorba doar de o „istorie a surselor, a influenţelor, a genealogiilor intelectuale". Dar acelaşi exeget sublinia, după K. Marx, necesitatea de a se avea în vedere „formarea, deformarea şi rectificarea concepţiilor ştiinţifice", apoi discontinuităţile datorate anumitor secţiuni epistemologice, admiţînd totodată, şi filiaţiile, cîtă vreme există „adevăraţi precursori" (Mounin, *ibidem*, p. 6-7). Şi F. M. Berezin, *Istorija lingvističeskich učenij* (=*Istoria doctrinelor lingvistice*), Moscova, 1975, p. 3, admiţînd puterea tradiţiei în ştiinţele socio-umane şi poate mai ales în lingvistică, afirmă că „noul în ştiinţă nu este niciodată negarea trecutului (nici nu ar fi posibil, căci lingvistica ar trebui să se nască sau să renască zilnic), ci doar o schimbare, adîncire şi generalizare esenţială a lui, conform stadiului contemporan al ştiinţei. [...] noile achiziţii au fost o prelungire directă a legităţilor şi teoriilor deja descoperite, dar la un alt nivel, mai înalt, al dezvoltării ştiinţei".

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

Cf. I. Lobiuc, *Curs de lingvistică generală. 1. Direcţii şi metode de cercetare în lingvistică*, Editura Universităţii, Iaşi, 1979, *passim*, unde îl mai invocam pe R. Jakobson (II, p. 18), care, discutînd progresul, pe fondul tradiţiei, în lingvistică, afirmă că „Spre sfîrşitul activităţii sale ştiinţifice, Saussure a adoptat concepţia *stoică* (deci antică — subl. ns.) a semnului verbal, un compus dublu dintr-un semnificant perceptibil şi un semnificat inteligibil".

Evaluările diferă. Pentru E. Benveniste, „Timp de secole, de la presocratici pînă la stoici şi alexandrini, apoi în renaşterea aristotelică care prelungeşte gîndirea grecească pînă la finele Evului Mediu latin, limba a rămas obiect de speculaţie, nu de observaţie. Nimeni nu s-a nevoit pe atunci de a studia şi a descrie o limbă pentru ea însăşi, nici de a verifica dacă, fondate în gramatica greacă ori latină, categoriile aveau validitate generală. Această situaţie nu s-a schimbat deloc pînă tîrziu" (II, 19). Observaţia mare contrazisă de cel puţin gramatica lui Pānini (cf. Frâncu 2005, p. 16 u.; Lobiuc, 1979, p. 39 u.).

Dacă pentru R. Jakobson (II, 11), lingvistica veacului XX oferă o „remarcabilă uniformitate" şi unitate în tendinţele ei de bază în opoziţie cu principiile foarte eterogene din veacul XIX şi primele decenii ale celui următor, după aceasta lingvistica intră în *criză* (H. M. Gauger: posibilităţile lingvisticii sistemului sînt epuizate; lingvişti, care se întorc la probleme puse înaintea lui Saussure; se vorbeşte tot mai puţin de limbă şi tot mai mult de lingvistică; metoda nu mai e calea care duce la obiect; ea devine, pentru mulţi, un scop în sine), cf. *Epistemologie, passim*.

În fine, revenim la opiniile lui Gh. Ivănescu pentru continuitatea bunelor tradiţii şi împotriva inovărilor cu orice preţ (*Producerea vorbirii*, în *Probleme de metalimbaj şi metaliteratură*, Iaşi, 1981, p. 3-7): lingvistica nu are nevoie de revoluţii, ci de „recunoaşterea adevărurilor deja constatate şi de corectarea lor întru atît, cît această corectare e impusă de fapte"; „o ştiinţă practicată timp de două milenii, cum e cazul lingvisticii (în special, al gramaticii), nu poate fi falsă, ci numai imperfectă, perfectibilă. [...] Lingvistica trebuie să înceteze de a mai fi locul de manifestare al tuturor fanteziilor. Lingviştii trebuie să dorească mai puţin de a inova, de a răsturna ce s-a făcut în ştiinţă pînă la ei, cît de a se supune la obiect, la realitate, şi *de a cuprinde în concepţiile lor toate realizările trecutului*".

Am stăruit asupra acestor chestiuni şi pentru a vădi că lucrarea recenzată corespunde cum nu se poate mai bine dezideratului din urmă. Valoarea lucrării constă, printre altele, în mersul permanent pe două coordonate: *prospectivă*, de a căuta şi „înnoda" liniile care prelungesc în viitor gîndirea epocilor trecute, şi *retrospectivă*, de a releva valorificările tradiţiilor şi asigurarea continuităţii în cunoaşterea lingvistică progresivă. Lucrarea este — precizează autorul — selectivă, de aceea, la exemplele autorului se pot adăuga şi altele. Să precizăm, mai întîi, că, deşi împărtăşeşte ideea lui A. Meillet că inventatorii scrierii au creat lingvistica şi prin cea dintîi au conştientizat structura limbii lor, el se dezice de o *preistorie a lingvistii*, bazată pe diverse sisteme de scriere (ca la G. Mounin, *Histoire de la linguistique générale*, Paris, 1967). Precizăm că şi alţi specialişti agreează ideea de a începe istoria lingvisticii cu scrierea, chiar dacă recunosc că ultima este doar un sistem de fixare grafică a comunicării orale, fără influenţă asupra structurii limbii ca atare, căci una şi aceeaşi limbă poate fi notată prin mai multe sisteme de scriere (alfabete). De pildă, în excelenta exegeză a lui Adam Heinz, *Dzieje jeczykoznawstwa w zarysie* (= *Istoria lingvisticii în schiţă*), Varşovia, 1978, 518 p., se tratează tocmai această „preistorie" din Egipt, Mesopotamia (Chaldeea — Babilon) şi Asiria — fostele Sumer şi Akad —, apoi,

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

Siria — Palestyna — Egea, Fenicia, Iudeea, Creta şi China. La Antichitate, celebrul lingvist polonez se ocupă doar de India, Grecia şi Roma.

Mai amintim, cu acest prilej, şi modul de organizare a materiei: lingvistică (gramatică) teoretică vs. lingvistică (gramatică) materială pentru antichitate, Evul Mediu şi sec. XV-XVII; lingvistică diacronică sau/ şi sincronică teoretică, respectiv, materială, pentru sec. XIX (al evoluţionismului); pentru sec. XX (structuralist) se introduc şi alte diviziuni: lingvistică structurală/ non-structurală, formală/ funcţională etc. Oricum, încă din 1979, noi am dezbătut cele trei poziţii privind Scrierea ca „problemă" lingvistică, afirmînd că ea nu este o analiză lingvistică propriu-zisă, ci doar o tehnică de transcriere grafică a limbii vorbite, deci, pur practică, deşi, cu timpul şi din alte puncte de vedere, limbajul scris va deveni, prin compensaţie, superior celui oral (cf. *Direcţii şi metode* ..., p. 30-39).

C. Frâncu preferă să plece de la ipoteza că, ante-scriere, vor fi fost existat *texte orale*, de pildă, cele *religioase* de tipul textelor sacrale, alături de textele vechi greceşti (să zicem, epopeile lui Homer), şi că, acestea fiind vehiculate iniţial şi mai mult timp după aceea, numai pe cale orală, obligau vorbitorii (castele) la memorarea acelor texte, timp de secole, pînă la fixarea lor în scris. Circulaţia unor asemenea texte pe cale doar orală, la imperativitatea lor pentru gnoseologie, a necesitat metode speciale (totuşi, de cine, cum şi cînd create?) de memorare şi reproducere a lor de generaţiile care le-au succedat, fapt care „a dus la o *ştiinţă implicită* de segmentare a enunţurilor, de stabilire a graniţelor cuvintelor, a structurii morfologice a cuvintelor şi, în ultimă instanţă, a analizei în elemente minimale *semnificative* (*moneme*) şi *distinctive* (*foneme*)" (p. 15). Totuşi la această ipoteză temerară a unei *ştiinţe implicite* (= *el saber originario*), pe care E. Coşeriu o accepta (deşi E. Sapir dovedise putinţa de a segmenta cuvîntul din lanţul fonic al unei limbi amerindiene, adică de a-l izola şi, apoi, de a îl reîncadra), ne-am putea întreba cît pot rezista vorbitorii dintr-o generaţie sau mai ales dintr-un şir de generaţii la transmisia unor texte (să zicem a rugăciunilor *Tatăl nostru* sau *Crezul*). Putem spune că memorarea unor astfel de texte (aici, relativ scurte) este mai degrabă mecanică, pe cînd memorarea şi reproducerea doar pe calea comunicării orale a unor texte de lungimi mari devine conştientizabilă şi pentru individ şi, mai ales, pentru colectivitatea dată. Oricum, ipoteza rămîne valabilă, pînă la noi confirmări dinspre socio-~ şi psiho-lingvistică. Mai mult, o limbă nu constă dintr-o „sumă de enunţuri" fabricate şi „încremenite", încît cercetarea este datoare să depisteze sursele (cauzele) fenomenelor, adică „formule" pentru fabricarea la infinit de noi mesaje.

Oricum, autorul începe expoziţia cu India veche, o societate divizată pe caste, mai puţin democratică faţă de Grecia. Autorul demonstrează „perenitatea" lingvisticii indiene antice, la care am adăuga doar două observaţii: meritul acestei lingvistici de a fi creat primul metalimbaj (cunoscut); cf. *sphota* 'fonem' şi *dvhani* 'sunet'; consideraţiile nu doar despre *cazuri*, ci şi despre *diateze* la verb etc. Lui L. Bloomfield, gramatica lui Pānini i se părea ca „unul din cele mai înălţătoare monumente ale inteligenţei umane", sanscrita fiind singura limbă descrisă cu atîta perfecţiune, ea devenind, cu timpul, limba literară oficială a întregii Indii brahmanice.

Trebuie apreciate ca binevenite şi competente discuţiile, începute deja de aici (p. 24 u.), despre semnul lingvistic, după noi, chestiune esenţială din filozofia limbajului, căci în şi prin semn se realizează triada limbă ↔ gîndire ↔ realitate sau invers. Bazat, şi pe bună dreptate, aici mai ales pe E. Coşeriu, C. Frâncu realizează, pentru antichitatea greacă şi pentru cea latină (inclusiv tîrzie), sinteze memorabile, cărora, poate, le lipseşte un plus de

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

accent pe metodele folosite pe atunci, cu valoarea, diversificarea şi ierarhia (la nevoie, utilitatea) lor. Aceleaşi sinteze impecabil făcute le găsim şi pentru lingvistica medievală (mai larg, renascentistă), ca şi pentru lingvistica secolelor XVII-XVIII.

Cu privire la cea din urmă, în *Direcţii şi metode* ... (1979) noi am reţinut şi am accentuat, împreună cu M. Foucault (*Les mots et les choses. Une archéologie des sciences humaines*, Paris, 1966), dar şi Alain Rey (*La lexicologie*, Paris, 1970), că ea a fost, pe de o parte, *descriptivă* şi *sincronică* (fără a lipsi elemente de *istorism*), pe de alta, a fost *lexicologică* şi *semantică*, tema majoră, chiar centrală, a reflecţiilor despre limbaj fiind *cuvîntul-semn* ca *reprezentare*, reflecţiile fiind bazate pe ipoteze filozofice şi pe o cunoaştere foarte parţială a faptelor de limbă, limitate adesea la un singur sistem lingvistic, dar tinzînd spre universalitate. Abia în sec. XIX scena lingvisticii va fi invadată de *cuvînt* nu ca *semn*, ci ca *formă*, care se descompune şi se compune... (cf. întreaga discuţie în *Direcţii şi metode* ..., p. 188 u.).

Ca să subliniem importanţa şi necesitatea unei asemenea lucrări, prin valorizările pe care le face şi la care îndeamnă, să amintim, pe scurt, de teza „geniului" limbilor, care apare deja la F. Bacon, trece la J. Locke, Th. Hobbes, Leibniz, J. Harris, Vico şi, înainte de a trece pe un loc central în doctrina lui W. v. Humboldt (*Weltanschauung*), va fi învigorată de Herder. Concepţia acestuia din urmă despre legătura dintre *limbă* şi *gîndire* i-a influenţat în mare măsură pe Humboldt, Steinthal, Croce. Considerat de unii drept creatorul primei teorii istorice a limbii, Herder va citat ca sprijin de către L. Spitzer pentru a sa „psiho-lingvistică" (în opoziţie cu cea „neopozitivistă" sau „mentalistă"), cf. I. Iordan (1962). H. Lefebvre va lega teza în discuţie — considerînd-o într-un fel mistică — de ipostazierea, de către acei filozofi care doar se servesc de un limbaj în loc de a-l studia în sine şi pentru sine, a unei singure limbi, în sens filozofic, ca greaca (pentru Heidegger), germana sau latina (v. discuţia şi referinţe la I. Lobiuc, *Direcţii* ..., p. 179 u.).

Mai recurgem la un exemplu, dar contrar (deşi şi acesta, menit să releve dificultăţile unor judecăţi obiective asupra istoriei filozofiei limbajului, mai larg, a lingvisticii generale).

Respingînd ideea lui W. Thomsen (1902) că gîndirea lingvistică şi filozofică a sec. XVII-XVIII nu are vreo valoare, fiind o simplă reluare — în alte forme — a filozofiei greceşti, T. de Mauro susţine că toţi marii gînditori de la Platon şi Aristotel pînă la Leibniz şi Vico, s-au străduit să înţeleagă cum funcţionează limbajul (deşi M. Schlick, 1938, susţinea că abia Wittgenstein şi în genere, pozitivismul logic au meritul de a fi atras, primii, atenţia filozofilor asupra limbajului, iar H. Lefebvre va atribui acest merit lui Hegel). Numai că, reproşîndu-i lui Aristotel prea multă încredere în existenţa şi puterea limbajului, lingvistul italian reduce concepţia acestuia la ideea că limba este un „repertoriu de imagini fidele ale realităţii", idee care ar fi curentă şi azi şi care a generat verbalismul în ştiinţă şi logicismul în gramatică, ambele cu efect negativ asupra culturii şi cunoaşterii, anihilînd secole întregi „orice interes pentru faptele lingvistice" (*Introducere în semantică*, 1978, p. 70). După de Mauro, tocmai între sec. XVI-XVIII şi mai ales în acesta din urmă concepţia aristotelică a limbii ca imagine sau pictură fidelă a realităţii intră în criză, Vico, Leibniz şi Herder întemeind lingvistica ştiinţifică.

De fapt, gîndirea lingvistică aristotelică a exercitat, dacă nu imediat, cel puţin din evul mediu (cînd ea devine nucleul teoriei gramaticale) o influenţă imensă asupra cercetărilor de mai tîrziu, iar absolutizarea unuia sau altuia dintre cele trei tipuri de limbaje (*logos*-uri: *apophantikós*, *pragmatikós*, *poietikós*) se va regăsi în permanenţă şi va caracteriza întregi curente lingvistice, pentru a renaşte, după cel de-al doilea război

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

mondial, în aşa-zisa logică formală (cf. şi cartea recenzată aici, p. 39-43, unde se relevă şi polisemia, nocivă, a termenului *lógos*, ca şi a echivalentului latin *oratio*).

Cum spuneam, o asemenea lucrare obligă la numeroase asocieri şi disocieri, negări şi renegări etc., pe care autorul le efectuează, începînd cu acea *ştiinţă implicită* de segmentare a enunţurilor, de stabilire a graniţelor cuvîntului etc., corelată (-abilă) cu realizările remarcabile ale etnolingviştilor americani în studierea limbilor amerindiene, lipsite de scriere şi necunoscute (prin ele E. Sapir a dovedit *realitatea psihologică a cuvîntului*: „Experienţa lingvistică, fie că este exprimată în formă scrisă standardizată, fie că este atestată în uz cotidian, dovedeşte indubitabil că, în regulă generală, nu există nici cea mai mică piedică de a conştientiza cuvîntul ca ceva real psihologic. O probă irefutabilă a acestui fapt poate servi fie şi numai faptul că un indian incult, total neobişnuit cu imaginea cuvîntului scris, nu manifestă niciodată vreo dificultate serioasă de a dicta savantului lingvist un text în idiomul matern cuvînt cu cuvînt; firește, el tinde să lege cuvintele unul după altul, ca în vorbirea obişnuită, dar dacă este rugat să vorbească cu pauze şi dacă a înţeles ce i se cere, el devine apt de îndată să separe cuvintele ca atare şi să le repete cîte unul. Totodată, el refuză în mod ferm să separe formanţi radicali şi gramaticali, pe motivul că nu mai rezultă sensul”, *Language*, trad. rus. 1934, p. 27).

Firește, la amploarea problematicii şi la obligativitatea selectării esenţialului din ea, cărţii i se pot face adaosuri sau detalieri, chiar numeroase, fără ca ele să poată ştirbi din valoarea ei. Bunăoară, se poate stărui mai mult pe serioasele contribuţii la lingvistica teoretică (chiar sincronică) ale lui K. Rasmus Rask, apoi, pe lucrările lui A. F. Bernhardi (1801-3-5), socotite ca un fel de sinteză şi „bilanţ” al cercetărilor de filozofie a limbajului şi descriere gramaticală a lui, în care se schiţează o structură a ştiinţei limbii care va rămîne în multe privinţe tradiţională pentru sec. al XIX-lea, ordonată pe două principii (istoric şi filozofic) şi separată în fonetică, etimologie, formarea cuvintelor, morfologie, îmbinarea cuvintelor (teoria îmbinării şi recţiunii cuvintelor) şi sintaxa (cf. Mounin, 1967; Lobiuc, 1979).

Ne-am fi aşteptat la un loc mai mare acordat lui W. Wundt, ca precursor al psiholingvisticii actuale şi care a iniţiat o concepţie fiziologică şi metoda experimentală, detaşînd psihologia de tratarea ei mecanicistă şi intelectualistă dinspre pozitivişti, fiziologică dinspre naturalişti, încadrînd-o la ştiinţe umaniste (alături de filologie şi istorie). W. Wundt este actual încă nu numai pentru psihologia limbajului de azi, ci şi pentru lingvistica tipologică actuală, el oferind o clasificare complexă, dar consecventă a limbilor lumii. Pe baza principiului humboldt-ian *äussere Sprachform* el a distins 12 perechi opozitive: 1) limbi izolante şi aglutinante; 2) nominale şi verbale; 3) limbi cu formă gramaticală externă şi internă; 4) limbi cu preferinţă pentru pronume posesive, respectiv, pentru cele personale; 5) limbi cu structură conceptuală simplă sau compusă a pronumelor; 6) limbi prefixale şi sufixale; 7) limbi cu şi fără gen gramatical; 8) limbi cu preferinţă pentru acţiune sau pentru alte ipostaze verbale, relative ori subiective; 9) limbi cu structură propoziţională atributivă sau predicativă; 10) limbi paratactice sau hipotactice; 11) limbi cu propoziţii compuse sau izolate; 12) limbi cu topică liberă sau stabilă (la el întîlnim şi o clasificare bazată pe principiul *innere Sprachform*), cf. şi I. Lobiuc, *Contactele dintre limbi*. vol. I. *Istoricul teoriilor şi metodologiilor*, ed. a II-a rev. şi adăug., „Demiurg”, Iaşi, 2004.

Indiferent de ce s-ar mai putea adăuga sau „corecta”, lucrarea arată, convingător, mersul progresiv înainte al lingvisticii şi transformarea ei în ştiinţă autentică prin concepţii

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)

şi, mai ales, metode. Veacul al XIX-lea, de pildă, nu a fost numai evoluţionist, ci şi sincronic în problematica sa teoretică, vizîndu-se relaţia limbii cu psihicul comunităţii şi al grupului, cu fiziologia individului şi a grupului, originea limbajului, clasificarea limbilor. I s-a reproşat acestui secol ipostazierea istorismului, atomismul şi conceperea eteroclită a limbajului şi limbilor, prin explicarea faptelor de limbă nu pe terenul aparatului conceptual şi metodologic al limbii înseşi, ci pe cel al altor ştiinţe, care studiau fenomene învecinate cu limba prin substanţă sau funcţii, dar neidentice cu aceasta, neaparţinînd formei acesteia. De pildă, reacţia contra logicismului sec. XVII – XVIII a mers pe două căi: psihologism (mai întîi social — Humboldt, apoi individualist — Steintahl) şi biologism (Schleicher), la neogramatici realizîndu-se un fel de sinteză a lor ca psihofiziologie, deşi în final biruitor se va dovedi psihologismul lui W. Wundt.

Cartea recenzată dovedeşte elocvent că fiecare epocă ajunge la un apogeu, după care ori decade, ori prin reevaluare realizează un salt calitativ pe baza unor elemente conţinute în ea însăşi. Odată epuizate ca eficienţă metodele, concepţiile şi teoriile de pînă atunci, în locul lor se cristalizează, treptat, noi metode, concepţii şi teorii, care vor culmina, abia în sec. XX, într-o nouă epocă, a structuralismului.

De fapt, bazele structuralismului sînt clare în epoca neogramaticilor (cum susţine A. Martinet), cu unele începuturi în sec. XVIII: conceptul de „sistem" era cunoscut în logică (Condillac), iar noţiunea de „organism biologic" se folosea în ştiinţele naturale (Cuvier). Primul a rămas fără ecou, a doua a contribuit la dezvoltarea morfologiei. Saussure practica deja în *Mémoire sur le système primitif des voyelles*... din 1871 analiza sistemică. Se separă din fonetică fonologia care, împreună cu dialectologia, va delimita unităţile variante şi invariante, cîştigurile culminînd cu Şcoala de la Kazan a lingvisticii poloneze (cum o numeşte A. Heinz), care, prin B. de Courtenay şi M. Kruszewski, va aduce lingvistica sec. XIX pînă în pragul structuralismului. Acum noţiunea de „sistem" nu va mai fi văzută ca substanţă, ci asubstanţial sau transsubstanţial, ca o structură abstractă formal-funcţională.

Cu regretul că lipseşte un indice tematic şi că nu toate citatele (mai ales din germană) sînt traduse — pentru cititor — în română, vom conchide că C. Frâncu a realizat o lucrare de cea mai mare valoare (care se adaugă celeilalte, *Curente şi tendinţe*...), care îl consacră printre specialiştii de mare clasă în domeniul lingvisticii generale şi al istoriei ei, ca, de altfel, şi în cel al istoriei limbii române (literare).

(IOAN LOBIUC)

BDD-R19 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 06:48:15 UTC)